

Het Expertisecentrum Ontwikkeling, Opvang en Onderwijs voor 0-12 jarigen (EC O3)

Het Expertisecentrum Ontwikkeling, Opvang en Onderwijs voor 0-12 jarigen (EC O3) is een initiatief van het Kohnstamm Instituut, Sardes en het Nederlands Jeugdinstituut / NJi. Doel van dit expertisecentrum is het bevorderen, bundelen en verspreiden van kennis over ontwikkeling, opvang en onderwijs in de leeftijd van 0-12 jaar. EC O3 fungeert ook als verzamelplek voor praktijkgerichte onderzoeksvragen die in het werkveld leven en koppelt deze terug naar de wetenschap. Zo worden wetenschap, praktijk en beleid verbonden. In de factsheets van EC O3 vindt u actuele feiten en cijfers over een thema waar het expertisecentrum zich mee bezig houdt. De informatie is vooral bedoeld voor onderzoekers en medewerkers die een kort overzicht willen van de stand van zaken over het betreffende onderwerp.

Kijk voor meer informatie op www.eco3.nl

Ouderbetrokkenheid bij voor- en vroegschoolse educatie, peuterspeelzaal en onderwijs

Ouderbetrokkenheid bij peuterspeelzaal of basisschool wordt van groot belang geacht, zowel voor een goede schoolloopbaan van het kind als voor het goed kunnen functioneren van de instelling. Maar wat is ouderbetrokkenheid eigenlijk? Welke vormen zijn er? Waarom is ouderbetrokkenheid nodig, wat weten we van de effecten en hoe kan ouderbetrokkenheid worden bevorderd?

Inhoud

- Wat is ouderbetrokkenheid? 2
- Waarom zouden ouders betrokken moeten worden? 2
- Wat levert ouderbetrokkenheid op? 3
- Ouders als partners 3
- Wat denken scholen over ouderbetrokkenheid? 4
- Wat vinden ouders? 4
- Wat doen scholen aan ouderbetrokkenheid? 5
- Ouders en voor- en vroegschoolse educatie 5
- Welke vormen van ouderbetrokkenheid kiezen? 6
- Hoe kan ouderbetrokkenheid worden vergroot? 6
- Bronnen 7

Wat is ouderbetrokkenheid?

Ouders kunnen op verschillende manieren betrokken zijn bij een peuterspeelzaal of school. De Wit (2002, in Menheere en Hooge, 2010) ziet ouderbetrokkenheid als 'alle vormen van belangstellende betrokkenheid van de ouders bij de begeleiding van hun eigen kind, bij de groep waarin hun kind zit en bij de peuterspeelzaal of school als geheel'. Het gaat dan om meeleven, meedoen, meedenken en meebeslissen. Er wordt ook wel gesproken over educatief partnerschap: '...een proces waarin de betrokkenen er op uit zijn om elkaar wederzijds te ondersteunen en waarin ze proberen hun bijdrage zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen, met als doel het leren, de motivatie en de ontwikkeling van leerlingen te bevorderen' (Smit e.a., 2006, p. 7).

Vaak wordt onderscheid gemaakt tussen ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie, zoals ook de Onderwijsraad (2010) doet. Ouderbetrokkenheid bestaat uit ouderbetrokkenheid thuis, bijvoorbeeld voorlezen, en op school (peuterspeelzaal) zoals het gaan naar rapportagebesprekingen. Bij ouderparticipatie gaat het om actieve deelname van ouders aan activiteiten op de peuterspeelzaal of school. Het betreft informele vormen van ouderparticipatie, bijvoorbeeld het leveren van hand- en spandiensten, en formele vormen zoals zitting hebben in ouderraad, medezeggenschapsraad of bestuur.

Waarom zouden ouders betrokken moeten worden?

Kindercentra en scholen bepalen zelf hun doelstellingen voor ouderbeleid. Deze kunnen heel verschillend zijn. Doelen worden vaak onderscheiden in:

- Toerustingsdoel: het beter toerusten van leerlingen en ouders.
- Pedagogische doel: afstemming en optimalisering van de benadering van leerlingen thuis en op school.
- Organisatorisch doel: ouders een bijdrage laten leveren aan het reilen en zeilen van de school.
- Democratisch doel of politiek-maatschappelijk doel: ouders mee laten beslissen over het beleid van de school. (Smit e.a., 2006).

De Onderwijsraad (2010) onderscheidt drie vormen van relaties die ouders met school hebben:

- **Individuele, juridische relatie:** het gaat dan om vastgestelde rechten en plichten.
- **Partnerschap:** ouders zijn samenwerkingspartners als het gaat om de opvoeding en het leerproces.
- **Lid van de oudergemeenschap:** ouders zijn onderdeel van een (informele) oudergemeenschap.

Voorbeelden doelen voor ouderbeleid:

- Versterken van leerresultaten.
- School als ontmoetingspunt voor ouders en wijkbewoners.
- Bevorderen van participatie.
- Versterken van sociale cohesie.
- Bevorderen van integratie.
- Bevorderen van de brede ontwikkeling van kinderen.
- Meer handen in en om de school. Broekhof (2006).

Wat levert ouderbetrokkenheid op?

Volgens diverse onderzoeken heeft betrokkenheid van ouders bij school een positieve invloed op de schoolse ontwikkeling van kinderen (Smit e.a., 2007). Er wordt gesproken van een samenhang met betere onderwijsprestaties, lagere doublurecijfers, minder schooluitval en meer deelname aan vervolgonderwijs (Smit e.a., 2008). Maar niet alle vormen van ouderbetrokkenheid hebben positieve effecten. Van helpen met huiswerk werd zelfs een negatief effect gevonden op rekenprestaties, wellicht vanwege de toenemende druk op leerlingen en het niet bieden van de juiste hulp (Patall e.a., 2008 in Menheere en Hooge, 2010). Desforges en Abouchaar (2003) analyseerden tientallen goede onderzoeken naar het effect van verschillende vormen van ouderbetrokkenheid op de leerresultaten van kinderen. Ze concluderen dat ouderbetrokkenheid thuis de meest effec-

‘Stimuleren ouderbetrokkenheid thuis het meest effectief voor een betere schoolloopbaan.’

tieve vorm van ouderbetrokkenheid is. De onderzoekers spreken over ‘at home good parenting’, het bieden van een ondersteunend en stimulerend gezinsklimaat, waarbij het bij jonge kinderen tevens gaat om een ‘home learning environment’; het thuis voorzien in een breed scala op leren gerelateerde activiteiten, zoals: lezen, bibliotheekbezoek, spelenderwijs letters leren, zingen, rijmen. Desforges en Abouchaar (2003) stellen dat ouderbetrokkenheid thuis veel effectiever is dan meehelpen, meedenken en het participeren in de besluitvorming op school, waarbij weinig of geen effect werd gevonden op schoolsucces. Het effect is zelfs nog groter dan het effect van kwaliteit van het onderwijs. Informatie over wat op school gebeurt, heeft op zichzelf geen effect op schoolsucces, maar maakt het contact tussen ouder en kind gemakkelijker. Het bevordert de communicatie tussen ouders en kind over speelzaal/school en zorgt voor een betere afstemming.

Ook grootschalig langdurig onderzoek in Engeland, onder de naam Effective Provision of Preschool Education (EPPE), toont het grote belang aan van ouderbetrokkenheid thuis (home learning environment). Dit zorgt voor een betere start in het onderwijs, en is nog steeds invloedrijk aan het einde van de basisschool (Sylva e.a., 2004).

Ouders als partners

Scholen kunnen de ouders als klant of als partner benaderen. Teams die ouders als partners zien, stemmen idealiter onderwijs en opvoeding op elkaar af, houden elkaar goed op de hoogte en streven naar samenwerking. Bij partnerschap wordt uitgegaan van gelijkwaardigheid, maar op dit begrip is ook veel kritiek. Gelijkwaardig partnerschap wordt beperkt door het verschil in macht, de zeggenschap ligt bij school. Anderen wijzen op de eigen positie die ouders en leraren innemen. Ouders zijn langer en intenser betrokken bij het kind vanuit affectiviteit, liefde en aspiraties. Leraren hebben een professionele rol, vanuit een grote kennisbasis willen ze soms geen bemoeienis van ouders (Dom, 2006, in Menheere en Hooge, 2010).

Vooraf bij de groep ‘moeilijk bereikbare ouders’ is gelijkwaardigheid moeilijk doordat school vaak de autochtone middenklasse representeert. Allochtone ouders worden vaak gezien als één homogene groep met een traditionele opstelling en oriëntatie, en hun betrokkenheid wordt niet altijd herkend door scholen (Smit e.a., 2007).

Ouders met het meeste culturele kapitaal maken meer en beter gebruik van de communicatie met leraren en de school om hun doel te bereiken. De positie van ouders uit de lagere milieus en uit etnische minderheidsgroepen is relatief zwak (Smit e.a., 2007).

Wat denken scholen over ouderbetrokkenheid?

De monitor ouderbetrokkenheid (Kans e.a., 2009) laat zien dat scholen tamelijk tevreden (7) zijn over de betrokkenheid en participatie van ouders. Vooral de bijdrage van ouders aan formele organen en de ouderraad wordt gewaardeerd. De onderzochte scholen vinden het belangrijkste dat betrokkenheid van ouders het kind ten goede komt, daarna dat ouders betrokken worden bij (buitenschoolse) activiteiten en ten derde wordt gewezen op de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor goed onderwijs. Invloed van ouders op het primaire proces en het curriculum wordt niet gewenst. Volgens Smit e.a. (2007) zien scholen met allochtone achterstandsleerlingen ouders minder vaak als partner. De schoolleiders zien de slechte beheersing van het Nederlands als het grootste probleem. Verder hebben deze ouders, volgens de schoolleiders, onvoldoende inzicht in het onderwijs, achten ze zichzelf niet capabel, vinden ze het onderwijs niet hun verantwoordelijkheid, voelen ze zich niet altijd verantwoordelijk om thuis een bijdrage te leveren aan de ontwikkelingskansen van hun kinderen en verschilt hun pedagogische aanpak teveel met die van school. Ouders met meer opleiding hebben volgens de schoolleiders geen tijd voor deelname aan activiteiten, samenwerking en afstemming met de school vanwege werk.

Wat vinden ouders?

De monitor ouderbetrokkenheid (Kans e.a., 2009) laat zien dat ouders gemiddeld tamelijk tevreden (7) zijn over de inspanningen van school om hen te betrekken. Er is wel ruimte voor verbetering, terwijl scholen dat minder vaak aangeven. Verder vinden veel ouders het een knelpunt dat school weinig behoefte heeft aan meedenken en mee beslissen door ouders.

‘Ouders vaak onzeker over hun rol bij het leren op school en thuis.’

Onderzoek in diverse landen lijkt uit te wijzen dat ouders vaak onzeker zijn over hun rol bij het schoolleren van hun kinderen, zowel thuis als op school (Menheere en Hooge, 2010). Of ouders zich welkom voelen heeft veel invloed op hun gedrag. Krijgen ouders concrete uitnodigingen, hebben ze het gevoel dat ze door de school geholpen worden? Suggesties en ideeën over hoe ze hun kinderen kunnen helpen worden zeer gewaardeerd. Naarmate scholen zich vaker richten op ouders, zijn ouders ook geneigd om te investeren in het school(se) leven van hun kinderen, ongeacht de klas waarin de kinderen zitten en de achtergrond van de ouders (Menheere en Hooge, 2010).

‘Geef ouders het gevoel dat ze belangrijk zijn en geef concrete suggesties hoe ze hun kind kunnen helpen.’

Migrantenouders vertellen (Smit e.a., 2004) dat leraren geen hoge dunk hebben van hun onderwijsondersteunend gedrag. Zij ervaren het als een gemis dat leraren hen niet goed informeren over doelen en werkwijzen van de school. Ze zouden graag informatie willen hebben over hoe opvoedingsideeën van school en thuis op elkaar afgestemd kunnen worden. Marokkaanse ouders bijvoorbeeld, vinden het van het grootste belang dat hun kinderen niet op het criminele pad komen. Zij zouden hierover graag met de school willen praten, maar zij hebben het gevoel niet serieus genomen te worden.

Wat doen scholen aan ouderbetrokkenheid?

De monitor ouderbetrokkenheid (Kans e.a., 2009) laat zien dat veel scholen een visie op papier hebben en beleid hebben over meebe-slissen. De invulling van ouderbeleid gaat echter vaak niet verder dan het verstrekken van informatie en het inschakelen van ouders bij (buiten-)schoolse activiteiten en voor hand- en spandiensten.

Scholen met veel allochtone achterstands-leerlingen richten zich vaak op het toerusten van ouders (Smit e.a., 2006). Ze proberen de betrokkenheid van ouders thuis te bevorderen, vooral door hen (voor) te laten lezen en de bibliotheek te bezoeken. Verder gaat het om praten met het kind over school, samen spelen, letter- en cijferspelletjes doen, liedjes en rijmpjes leren en zorgen dat wordt ontbeten.

Achterstandsscholen maken meer dan niet-achterstandsscholen gebruik van huisbezoeken, ouderkamer, inloopmiddagen en koffie-ochtenden (Smit e.a., 2006). Dit vergroot de mogelijkheden tot persoonlijk contact en voor contacten tussen ouders onderling. Huisbezoeken bieden bovendien inzicht in de gezinssituatie en de leefwereld van kinderen, zodat de school de kinderen beter kan begrijpen en helpen. Ook nemen ouders die thuis zijn bezocht veel eerder en makkelijker contact op met leerkrachten (Veen, 2007).

In grote gemeenten spelen ouderconsulenten en oudercoördinatoren een positieve rol bij het motiveren van ouders om zich in te zetten voor hun kinderen. Stimuleren van controle en hulp bij huiswerk gebeurt juist minder bij allochtone ouders.

Niet-achterstandsscholen maken meer gebruik van e-mailberichten. Op deze scholen is het organisatorisch doel vaak het belangrijkste: het leveren van een bijdrage van ouders aan het reilen en zeilen van school. Toch leveren ouders op praktisch alle scholen hand- en spandiensten. Slechts op een gering aantal 'witte' scholen oefenen ouders invloed uit op het beleid van de scholen via medezeggenschapsraden en schoolbesturen (Smit e.a., 2006; Kans e.a., 2009).

Ouders en voor- en vroegschoolse educatie

De eerste jaren zijn van groot belang voor een voorspoedige schoolloopbaan. De regering investeert dan ook veel in voor- en vroegschoolse educatie (vve), waarbij het gaat om programma's die in kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en kleutergroepen worden uitgevoerd, ook wel centrumgerichte programma's genoemd. Daarnaast zijn er gezinsgerichte programma's, om een ondersteunende en stimulerende thuissituatie te bevorderen. Binnen centrumgerichte programma's is de aandacht voor ouderbetrokkenheid beperkt (Smit e.a., 2008). Vaak gaat het om het informeren van ouders tijdens thematische bijeenkomsten, inloopochtenden, tweemaal per jaar een ouderweek tot informele momenten in de groep. Een onderliggende visie op de relatie tussen centrum en ouders en een daarop afgestemd ouderbeleid, ontbreken vaak. Binnen de gezinsgerichte programma's staan de ouders juist centraal. Ouders leren om hun kinderen beter te ondersteunen en stimuleren in de ontwikkeling.

Uit internationaal onderzoek blijkt dat het combineren van gezinsgerichte en centrumgerichte programma's het meest effectief is en zorgt voor een aanzienlijke verbetering van de schoolprestaties. Op lange termijn leidt dit tot gemiddeld beter verlopen schoolloopbanen, een hoger opleidingsniveau, verminderde afhankelijkheid van uitkeringen, en verminderde criminaliteit en andere psychosociale problemen (Blok, Fukkink e.a., 2003).

De EPPE-onderzoekers stellen: 'But our findings at age 10 suggest that for disadvantaged children, attending a medium or high quality pre-school, or having a medium high early years HLE on its own, may not be enough. They really require both.' (Siraj-Blatchford et al, 2007, pag. 97).

Welke vormen van ouderbetrokkenheid kiezen?

De onderwijsraad adviseert meer nadruk te leggen op ouder-oudercontacten. Doordat ouders dan meer met elkaar over opvoedproblemen spreken, zouden minder opvoedvraagstukken in het klaslokaal terecht komen. Ook bevordert het organiseren van ouder-netwerken de socialiserende functie van het onderwijs en de (wettelijke) taak die de school heeft ten aanzien van burgerschapsvorming. Smit e.a. (2007) pleiten voor meerdere vormen van ouderbetrokkenheid. Activiteiten gericht op alle ouders vormen een voorwaarde voor activiteiten voor specifieke groepen. En ook ouders die niet tot een speciale doelgroep horen, hebben behoefte aan contact met school over de ontwikkeling van hun kind. De school heeft alle ouders nodig om goed onderwijs te verzorgen.

Volgens Broekhof (2006) komt een effectief ouderbeleid echter alleen tot stand op basis van bewuste keuzes. Wil de school dat ouderbetrokkenheid leidt tot betere leerresultaten, dan kan zij het best inzetten op ouderbetrokkenheid thuis. Wil de school zich profileren als ontmoetingspunt van de wijk, dan geeft ze ouders de kans geven elkaar te ontmoeten en zich samen in te zetten voor de school. Heeft de school maatschappelijke betrokkenheid hoog in het vaandel, dan zal zij ouders van verschillende achtergronden betrekken bij de medezeggenschapsraad, de ouderraad, de oudercommissies enzovoort.

Scholen kunnen dus hun ouderbeleid gebruiken om te werken aan specifieke doelen, maar ook om zich te profileren. De eerste vraag die daarbij gesteld moet worden is dan niet: 'Hoe krijgen we meer ouders de school in?' maar 'Wat willen we precies bereiken met ouderbetrokkenheid?'

Ouderbetrokkenheid thuis blijkt van groot belang. Laagopgeleide ouders geven minder steun en stimulering door bijvoorbeeld voor te lezen dan hoger opgeleide ouders (Kans e.a., 2009).

Een kindercentrum of school kan ouders helpen door gezinsgerichte programma's aan te bieden. Ook een combinatie van Nederlandse taalles met opvoedondersteuning, of het aanbieden van opvoedcursussen is mogelijk.

Hoe kan ouderbetrokkenheid worden vergroot?

Kindercentra en scholen kunnen ouderbetrokkenheid vergroten door:

- Onderwijs en opvoeding als gezamenlijke taak en verantwoordelijkheid te zien.
- Een uitnodigende, open en flexibele houding te hebben.
- Een positieve houding bij leraren ten aanzien van ouderbetrokkenheid te bewerkstelligen.
- Een planmatige aanpak om de betrokkenheid van ouders, zowel bij het leren op het kindercentrum /school als bij het leren in de situatie thuis.
- Ouders als serieuze partners te beschouwen, met een eigen inbreng bij de opvoeding, maar ook bij waardenoverdracht en waardenstimulering.
- Duidelijk aan te geven wat men van ouders verwacht wat betreft opvoeding, betrokkenheid en waardenoverdracht.
- Uitbreiding van kennis bij beroepskrachten over de gezinnen, hun omstandigheden, cultuur en opvoedingsdoelen.

Er zijn verschillende stappenplannen om ouderbeleid op te bouwen:

- In 10 stappen dicht bij elkaar. Stappenplan ouderbetrokkenheid (Moerings en van Leeuwen, 2007).
- Stappenplan optimalisering ouderbetrokkenheid in de Voor- en Vroegschoolse Educatie (Smit e.a., 2009).

- Nadrukkelijk rekening te houden met de achtergronden, wensen en verwachtingen van de ouders.
- Aanpassing van het schoolklimaat aan de cultuur van alle gezinnen, open staan voor elkaars culturele en religieuze achtergronden.
- Het beleid te richten op betere interactie en communicatie tussen instelling en gezin.
- Moeilijk bereikbare ouders nadrukkelijk uit te dagen om een bijdrage te leveren.
- School te zien als een gemeenschap ('community'), bijeen gehouden door gezamenlijke waarden. Onderwijs is dan een taak van de hele buurt. Men werkt veel samen met andere organisaties rond ouders. (Smit e.a., 2006).

Bronnen

Blok, H., Fukkink, R., Gebhardt, E., Leseman, P. (2003). *The relevance of delivery mode and other program characteristics for the effectiveness of early childhood intervention with disadvantaged children*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.

Bordewijk, A. en T. Brouwer (2006). *Ouderparticipatie en ouderbetrokkenheid thuis*. Arnhem: Spectrum.

Broekhof, K. (2006). *Ouderbetrokkenheid: waarom eigenlijk?* Didaktief nr. 7, september.

Desforges, C. en A. Abouchaar (2003). *The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievements and adjustment: A literature review*. London: Department for Education and Skills.

Kans, K., Lubbermans, J., A.L. van der Vegt. (2009). *Monitor ouderbetrokkenheid in het funderend onderwijs. Eerste meting onder scholen en ouders*. Rotterdam: Ecorys Arbeid & Sociaal Beleid.

Menheere, A., en E. Hooge (2010). *Ouderbetrokkenheid in het onderwijs. Een literatuurstudie naar de betekenis van Ouderbetrokkenheid voor de schoolse ontwikkeling van kinderen*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam. Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding. Kenniscentrumreeks No. 5.

Moerings, J. en M. van Leeuwen (2007). *In 10 stappen dichterbij elkaar. Stappenplan ouderbetrokkenheid. Praktische handleiding voor scholen die de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs willen vergroten*. Gouda: JSO.

Onderwijsraad (2010). *Ouders als partners. Versterking van relaties met en tussen ouders op school*. Den Haag: Onderwijsraad.

Siraj-Blatchford, I., Siraj-Blatchford, J., Taggart, B., Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., and Hunt, S. (2007) *Qualitative Case Studies: How low SES families support children's learning in the home*. In *Effective Pre-school and Primary Education 3-11, Promoting Equality in the Early Years: Report to The Equalities Review*.

Smit, F., Sluiter, R. en G. Driessen (2006). *Literatuurstudie ouderbetrokkenheid in internationaal perspectief*. Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit.

Smit, F., Driessen G., Sluiter, R. & Brus, M. (2007). *Ouders, scholen en diversiteit. Ouderbetrokkenheid en -participatie op scholen met veel en weinig achterstandsleerlingen*. Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit.

Smit, F., Driessen, G., Kuijk, J., Wit, de C. (2008). *VVE en ouders. Ouderbetrokkenheid en -participatie in de Voor- en Vroegschoolse Educatie*. Nijmegen: ITS.

Smit, F., Driessen, G., Kuijk, J., Wit de C. (2009). *Stappenplan optimalisering ouderbetrokkenheid in de Voor- en Vroegschoolse Educatie*. Nijmegen: Radboud Universiteit.

Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., Taggart, B. (2004). *The Effective Provision of Pre-school Education (EPPE) Project: Technical paper 12 - final report. Effective pre-school education*. London: Institute of Education.

Veen, A. (2007). *Pilot Huisbezoeken (project Capabel)*. Amsterdam : SCO-Kohnstamm Instituut, Universiteit van Amsterdam (SCO-rapport nr. 785).

Colofon

Auteur: Hilde Kalthoff

Contact: www.eco3.nl

© maart 2011